

**ВИСНОВОК
ГРОМАДСЬКОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ**

Назва законопроекту	Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій незалежності судового експерта та належного забезпечення здійснення судово-експертної діяльності
Номер і дата реєстрації	8336 від 04.05.2018
Автор законопроекту	народні депутати України Геращенко А.Ю., Білоцерківець Д.
Веб-адреса картки законопроекту на сервері ВРУ	http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63960
Головний комітет ВРУ	Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності
Етапи проходження законопроекту	Прийнято в першому читанні
Корупційна небезпечність проекту (за 5-бальною шкалою)	4
Суспільна важливість проекту (за 5-бальною шкалою)	4
Висновок та рекомендації	Законопроект рекомендується доопрацювати до прийняття у другому читанні, а у разі неврахування цих зауважень - відхилити.

Заякларована сутть законопроекту

Посилити гарантії незалежності судового експерта та належного забезпечення здійснення судово-експертної діяльності; поновити можливість призначення експертизи в кримінальних провадженнях органами досудового розслідування самостійно.

Корупціогенні фактори та їхні наслідки

Частина 5 ст. 65; пункт 2 ч.5 ст. 69; частина 3 ст. 95 КПК; ст. 185-14 КУпАП - дискримінація

Пропонується скасувати можливість залучати експерта в якості свідка слідчим, прокурором на стадії досудового розслідування. Натомість, запроваджується можливість отримати від експерта письмове роз'яснення щодо окремих положень наданого ним висновку.

Проте, оскільки допит експерта є способом оцінки достовірності його висновку, то скасування можливості допиту може негативно вплинути на здійснення попередньої оцінки за внутрішнім переконанням слідчого, прокурора щодо достовірності висновку, підготовленого експертом.

Частина 5 ст. 65; частина 1 ст. 102-1 КПК - визначення компетенції за формулою "має право"; відсутність відповідальності за правопорушення

Пропонується визначити, що слідчий, прокурор, які призначали експертизу або звертались із клопотанням про проведення експертизи, *можуть отримати* письмове роз'яснення висновку експерта, а експертом *у разі необхідності можуть надаватись* роз'яснення висновку на письмовий запит слідчого, прокурора під час досудового розслідування. За використання такої конструкції експерти можуть трактувати ці норми не як зобов'язання надати відповідні письмові роз'яснення, а як додаткову можливість, як своє право,

причому наявність формулювання "у разі необхідності" дозволяє експерту на свій розсуд визначати, чи є така необхідність, навіть у випадку письмового запиту слідчого, прокурора.

У ст. 384 КК встановлена кримінальна відповідальність за надання експертом завідомо неправдивого висновку, але не передбачена аналогічна відповідальність за надання завідомо неправдивих письмових роз'яснень.

Частина 2 ст. 242; стаття 243; пункт 6 ч. 2 ст. 244 КПК - дискримінація

Зазначеними положеннями забезпечується можливість залучати до проведення експертиз виключно експертів державних спеціалізованих установ. За таких обставин створюються необґрунтовані переваги для цих установ та усувається будь-яка конкуренція з приватними спеціалізованими установами. Цим посилюється можливість неналежного впливу на кінцевий висновок експерта з боку свідків, підозрюваних, обвинувачених або пов'язаних з ними осіб.

Зважаючи на особливу складність розслідування корупційних, економічних злочинів, іноді у слідчого, прокурора може виникнути потреба з вузьких, специфічних питань, залучити експертів, які будуть взагалі відсутніми у державній спеціалізованій установі - наприклад, при можливому розслідуванні відмивання коштів із використанням криптовалют¹.

Одним із аргументів на користь монополії державних спеціалізованих установ може бути неналежна якість висновків, підготовлених приватними експертами, або надання завідомо неправдивого висновку цих експертів. Водночас, такі ризики існують і щодо експертів державних спеціалізованих установ². Союз експертів України повідомив, що жоден експерт в Україні, зокрема і приватний, не був притягнутий до відповідальності за надання завідомо неправдивого висновку експерта³.

Також варто пам'ятати про високий рівень навантаження на експертів державних спеціалізованих установ, що не дозволить провести досудове розслідування у розумні строки та у межах строків, визначених у ст. 219 КПК: за наявною інформацією, вже зараз деякі установи мають графік проведення окремих видів експертиз на весь 2019 рік, що унеможливорює належне проведення досудового розслідування та досягнення цілей кримінального провадження.

Частина 10 ст. 244 КПК - дискримінація

Визначається, що почеркознавча, лінгвістична експертиза, експертизи відео- та звукозапису, економічна та товарознавча (якщо предмет товарознавчої експертизи перевищує в 200 і більше разів прожитковий мінімум для працездатних осіб) експертизи проводяться виключно на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням сторони обвинувачення.

З огляду на цей перелік експертиз, особи, які вчинили економічні та/або корупційні злочини, отримують певні переваги перед іншими категоріями осіб, оскільки процедура призначення експертизи для досудового розслідування цих злочинів необґрунтовано ускладнюється, а про її проведення свідок, підозрюваний, обвинувачений або інші особи можуть дізнатись після винесення відповідної ухвали слідчого судді, що може зробити її проведення неідеальним та недоцільним, а також створити передумови для неналежного впливу на експерта, що готує висновок.

Абзац 3 ч. 10 ст. 244 КПК - широта дискреційних повноважень, дискримінація

Визначається, що слідчий суддя самостійно визначає державну спеціалізовану установу, якій доручає провести експертизу. У цьому положенні знову штучно обмежується коло суб'єктів, які можуть проводити відповідну експертизу, про що зазначалось вище. Крім того, у слідчого судді виникає дискреція при визначенні установи, якій доручається проведення експертизи. Відсутність будь-яких критеріїв відбору такої установи, а також відсутність оцінки її завантаженості може призвести до умисного призначення проведення експертизи тією

¹ Приклади таких розслідувань вже наявні в інших державах, зокрема, у Литві, де Служба розслідування фінансових злочинів проводила розслідування відмивання понад 20 млн євро з використанням біткоїну, детальніше див.: <http://www.fntt.lt/en/investigation/224>

² Наприклад, у публічному просторі з'являлась інформація про сумнівні висновки судового експерта Д. Валахметова, детальніше див.: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/02/21/7172325/>

³ Див.: <https://twitter.com/Shabunin/status/1052545204400648193>

установою, яка надмірно перевантажена і не зможе провести експертизу протягом тривалого часу.

Частина 2 ст. 9-1 Закону "Про судову експертизу" - широта дискреційних повноважень

Пропонується створити Єдиний державний реєстр судових експертиз та експертних досліджень, а доступ до інформації з нього надається на запит слідчого, прокурора, суду у разі необхідності отримання цієї інформації. Водночас, не наводяться підстави, за яких ця інформація буде необхідною, через що Міністерство юстиції як володілець цього реєстру може зловживати цим положенням, обмежуючи або розширюючи доступ до інформації. Її надання з сумнівних підстав може призвести до розголошення відомостей досудового розслідування та нанести шкоду інтересам правосуддя.

Пункт 1 ч. 3 ст. 9-1 Закону "Про судову експертизу" - корупціогенні вади законодавчої техніки

Визначено, що зазначений реєстр має містити *"номер кримінального провадження відповідно до Єдиного державного реєстру судових рішень"*. Із цієї конструкції незрозуміло, про що йдеться: номер кримінального провадження визначається як номер запису в іншому реєстрі - Єдиному реєстрі досудових розслідувань. Якщо йдеться про номер кримінального провадження, зазначений в рішенні слідчого судді, суду, то це формулювання потребує редагування. Крім того, тоді буде незрозумілим, який номер вноситься до реєстру у разі призначення проведення експертизи слідчим, прокурором.

Пункт 11 ч. 3 ст. 9-1 Закону "Про судову експертизу" - широта дискреційних повноважень; надмірна свобода підзаконної нормотворчості

Пропонується визначити, що зазначений реєстр може містити інші відомості, передбачені Положенням про Єдиний державний реєстр судових експертиз та експертних досліджень. З огляду на це, Міністерство юстиції як суб'єкт затвердження цього положення та як володілець реєстру має необмежені можливості щодо включення до реєстру будь-якої інформації, включно зі змістом висновку експерта, що так само створює суттєві ризики передчасного розголошення відомостей досудового розслідування та не дозволить досягнути завдань кримінального провадження.

Неправдиві цілі прийняття законопроекту

Запропоновані у законопроекті положення створюють загрози для незалежності судових експертів та суттєво ускладнюють досягнення завдань кримінального провадження, визначених у ст. 2 КПК. Створення Єдиного державного реєстру судових експертиз та експертних досліджень підвищує ризики розголошення відомостей досудового розслідування та дозволить визначити ім'я експерта, який підготував певний висновок, аби свідки, підозрювані, обвинувачені мали змогу здійснювати неналежний тиск на нього з метою зміни кінцевих висновків.

Також автори законопроекту поновлюють можливість призначення експертиз органами досудового розслідування, зберігаючи судовий контроль у тих експертизах, які найчастіше проводяться під час досудового розслідування корупційних та інших економічних злочинів.

Монополія державних спеціалізованих судово-експертних установ також є невиправданою, оскільки обмеження кола експертів полегшує здійснення на них тиску з метою неналежного впливу на зміст кінцевих висновків і призведе до надмірного навантаження на судових експертів цих установ, тобто до неможливості ефективного досудового розслідування у розумні строки, а тим більше - у строки, визначені ст. 219 КПК.

Виявлені корупціогенні фактори

<i>Корупціогенний фактор</i>	<i>Кількість норм</i>
1) неправильне визначення функцій, повноважень (обов'язків) і відповідальності певних суб'єктів (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших осіб, на яких поширюється дія Закону «Про запобігання корупції»):	6
- визначення компетенції за формулою «має право»;	1
- широта дискреційних повноважень;	3
- надмірна свобода підзаконної нормотворчості;	1
- відсутність відповідальності за правопорушення;	1
2) колізії і вади законодавчої техніки:	1
- колізії;	-
- корупціогенні вади законодавчої техніки;	1
3) прогалини в регулюванні:	-
- прогалини в нормах матеріального права;	-
- відсутність або недостатність контролю і прозорості;	-
- відсутність або недостатність адміністративних і судових процедур;	-
- відсутність або недостатність конкурсних (аукціонних) процедур;	-
4) дискримінація: протекціонізм щодо певних осіб, просування групових чи особистих інтересів і вигід або, навпаки, неправильне визначення умов реалізації права, належного особі – одержувачу публічних послуг (необґрунтовані, надмірні обтяження при його реалізації), чи умов виконання нею обов'язку;	4
5) неправдиві цілі прийняття законопроекту.	1
Всього:	12

Виконавець: Антон Марчук, експерт Центру політико-правових реформ.

Перевірив: Микола Хавронюк, директор з наукового розвитку Центру політико-правових реформ, доктор юридичних наук, професор.

Методологія проведення експертизи: <http://pravo.org.ua/ua/news/5226-metodologiya-provedennya-gromadskoyi-antikoruptionsynoyi-ekspertizi>

З іншими висновками громадської антикорупційної експертизи можна ознайомитись [тут](#).